

SIMPOZIJUM: PRAVNI ASPEKTI ISTOPOLNIH ZAJEDNICA /
SYMPOSIUM: SAME-SEX PARTNERSHIPS THROUGH LEGAL LENSES

PREDGOVOR / PREFACE

*Marko Božić**

SIMPOZIJUM O PRAVNIM ASPEKTIMA ISTOPOLNIH ZAJEDNICA

Trebalo je da prođe gotovo trideset godina od dekriminalizacije homoseksualnih odnosa, pa da institucije Republike Srbije preduzmu prve ozbiljnije korake ka uklanjanju diskriminacije svojih građana – pripadnika LGBTIQ populacije – i pokrenu proces pravnog priznanja zajednice života dva lica istog pola. U nastojanju da odgovori na decenije duga zalaganja i očekivanja civilnog društva, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Vlade Republike Srbije obrazovalo je krajem 2020. godine Radnu grupu za izradu Nacrta zakona o istopolnim partnerstvima. Dokument naziva *Predlog nacrta za javnu raspravu*, a zatim i sam *Nacrt zakona o istopolnim zajednicama*, sa kojim je Radna grupa Ministarstva izašla u javnost u proleće 2021, suočio se sa očekivanim otporom šire javnosti, ali i oštrom kritikom stručnjaka. Uskraćen za podršku ključnog političkog aktera – predsednika Republike i vladajuće stranke – projekat Ministarstva je ubrzo prepušten štampi i političkom obračunavanju koje je zasenilo mišljenje struke. Napušten, ne i zaboravljen, projekat zakonskog uređenja istopolnih zajednica čeka promenu političke klime u Srbiji.

S idejom da vreme koje nas od te promene deli iskoristi da stručno i kritički sagleda i oceni dosadašnji rad na ovom zakonskom projektu, te ponudi i alternativna rešenja, Pravni fakultet Univerziteta Union je 26. novembra 2021. organizovao naučni skup pod nazivom *Brak, vanbračna zajednica, istopolna zajednica: perspektive jednakosti u kontekstu različitosti*. Okupivši dvadesetak domaćih stručnjaka, nastavnika PFUUB-a, kao i nastavnika i saradnika pravnih fakulteta univerziteta iz Beograda, Novog Sada i Kragujevca, saradnika Instituta za uporedno pravo, te pravnih stručnjaka iz nevladinog sektora i nadležnih državnih institucija, skup se javnosti obratio saopštenjima, raspoređenim u četiri panela, u kojima

* Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; e-mail: marko.bozic@pravnofakultet.rs

su najpre komentarisana neka fundamentalna pitanja u vezi sa odnosom društva i države prema fenomenu homoseksualnosti uopšte, a zatim je pokušano da se ponude odgovori na neke konkretne izazove normiranja istopolnih životnih zajednica u Srbiji.

U nameri da podrži skup i njegovu misiju, uredništvo *Pravnih zapisa* odlučilo se da deo prostora u svom aktuelnom broju nameni i ovoj temi. U nastavku, čitaocima se nude četiri naučna rada proistekla iz saopštenja sa ovog naučnog skupa.

Mina Pavlović, u radu *Kolizionopravni aspekti istopolnog registrovanog partnerstva zaključenog u inostranstvu: nekoliko napomena iz ugla domaćeg međunarodnog privatnog prava*, čini kritički osvrt na nedostatke domaćeg Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u pogledu kolizionopravnog tretmana istopolnog partnerstva registrovanog u inostranstvu. Budući da zauzima stav da se koliziona norma za navedena pitanja ne može iznaći putem funkcionalne kvalifikacije jer navedeni institut ne odgovara *ratio legis*-u kolizionih rešenja za porodičnopravne odnose, autorka u nastavku svoga rada pokušava da utvrdi adekvatan način za popunu ove pravne praznine u skladu sa članom 2. ZRSZ-a, to jest kroz stvaranje nove kolizionone norme. Svoju skicu novokreirane kolizionone norme nudi i kao predlog za buduću, očigledno nužnu dopunu ZMPP-a, posebno u slučaju očekivanog ozakonjenja istopolne zajednice u srpskom materijalnom pravu. Ovo tim pre što, kako sama autorka ukazuje, ponuđeni Nacrt ne posvećuje pažnju kolizionopravnoj problematici ovog instituta, buduću da pomenuti tekst sadrži samo supstancijalne, a ne i kolizionone norme.

U prilogu *Ustavna obaveza istovetnog poreskog tretmana braka, vanbračne zajednice i istopolnih zajednica u Republici Srbiji*, Svetislav Kostić polazi od premise da poreski tretman istopolnih zajednica treba posmatrati kroz vizuru ustavnog načela jednakosti u poreskom pravu kojim se nalaže opštost obaveze plaćanja poreza i drugih dažbina kao i njena zasnovanost na ekonomskoj moći obveznika. Stoga autor sebi stavlja u zadatak da proveru u kojoj meri istopolna zajednica sadrži iste one aspekte koji utiču na ekonomsku moć obveznika i u slučaju heteroseksualnih zajednica, te da odgovori na pitanje da li Ustav Srbije nalaže istovetan poreski tretman istopolnih zajednica, odnosno pojedinaca koji u njima žive. Posebna vrednost rada se ogleda u izbegavanju „zamke” u koju redovno uleće veliki broj istraživača zainteresovanih za ovu temu – da se, s obzirom na nepovoljan odnos šire javnosti prema fenomenu homoseksualnosti i na nedostatak domaće sudske prakse, olako pribegava rešenjima iz uporednog prava, uz zanemarivanje postojećih specifičnosti domaćeg pravnog okvira i njegovog sudskog tumačenja. S tim opredeljenjem, Kostić temi diskriminacije u poreskom tretmanu istopolnih zajednica prilazi pažljivo analizirajući nacionalno poresko zakonodavstvo i praksu domaćeg, pre

svega ustavnog sudstva. S istih pozicija autor kritikuje i rešenja predložena u Nacrtu koja zanemaruju postojeći normativni okvir i narušavaju sistematiku nacionalnog pozitivnog poreskog prava.

U koautorskom radu *Perspektive roditeljstva istopolnih partnera u Srbiji: između potreba i mogućnosti*, Veljko Vlašković i Jelena Arsić se hvataju ukorštac sa posebno osetljivim pitanjem pravnog položaja istopolnog partnera koji živi u zajednici sa roditeljem deteta, temom od neposrednog značaja za ostvarivanje prava deteta u sferi porodičnih odnosa. Pozdravljajući nastojanja iz ponuđenog Nacrta da se istopolnom partneru roditelja deteta omoguću vršenje određenih prava i dužnosti iz sadržine roditeljskog prava, Vlašković i Arsićeva autorima Nacrta zameraju što pojedine dužnosti istopolnih partnera izbegavaju da zaodenu u njihovu istinsku, roditeljskopravnu prirodu, te nude nedovršena, fragmentarna, pa i protivurečna rešenja koja bi u praksi teško mogla osigurati ostvarivanje najboljeg interesa deteta u istopolnoj zajednici. Ne ograničavajući se na kritiku ponuđenog normativnog okvira, autori rad zaključuju svojim viđenjem budućih zakonskih rešenja.

Pravo na seksualno i reproduktivno zdravlje LGBTIQ osoba i izazovi biomedicinski potpomognute oplodnje naslov je rada koji potpisuje Jelena Simić, a u kojem razmatra pitanje diskriminacije LGBTIQ populacije s obzirom na pravnu dopuštenost tehnika biomedicinski potpomognute oplodnje. Autorka svojoj temi pristupa s osloncem na savremena shvatanja o neplodnosti do kojih se stiglo upravo zahvaljujući napretku u tehnikama BMPO, kao ne samo medicinskom fenomenu koji se tiče zdravlja heteroseksualnih parova već i antropološkom fenomenu koji se odnosi na istopolne parove i pojedince koji su iz bioloških, a ne zdravstvenih razloga uskraćeni za mogućnost prokreacije. Autorka brani tezu da se i jednim i drugim tehnikama BMPO moraju učiniti dostupnim u skladu sa načelom jednakosti i zabrane diskriminacije. U tom smislu, Jelena Simić čini kritički osvrt na rešenja domaćeg zakonodavstva i zaključuje rad pozivom na izmenu postojećeg zakonskog okvira koji zabranjuje upotrebu BMPO za LGBTIQ pojedince i parove u Srbiji.

Svojim zaključkom, bliskom kritičkim zapažanjima iz preostala tri rada, i ovaj poslednji tekst upućuje na nedostatak sistemskog pristupa kao najozbiljniji nedostatak sadašnjeg, ali i prećutnu opomenu svakom budućem zakonodavcu koji se bude bavio ovim problemom. Normativno regulisanje istopolne zajednice se ne može rešavati *ad hoc* zakonodavstvom, već pažljivim usaglašavanjem odnosnog zakona sa postojećim, posebno osnovnim i krovnim opštim propisima i/ili njihovim koordiniranim menjanjem i dopunjavanjem. U nadi da za tako nešto institucijama Republike Srbije neće trebati novih trideset godina, časopis *Pravni zapisi* se pridružuje naporima struke i na stranicama koje slede daje svoj doprinos naučnoj obradi ove kontroverzne teme.